

de Bibliotheek
op school

Lezen
STICHTING LEZEN

Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
020 623 05 66

info@lezen.nl
lezen.nl
KvK 41208274

‘De bibliotheek is de ziel van de school’

Verlag werkbezoek schoolbibliotheken Portugal, 9-12 mei 2023

Caroline Heijer en Bart Droogers - specialisten de Bibliotheek *op school* bij Stichting Lezen

Afbeelding: Muurschildering in de schoolbibliotheek van Arcozelo, gemaakt door een kunstdocent.

BoekStart en de Bibliotheek *op school* zijn ontwikkeld door Stichting Lezen in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek.

De programma's worden onder de noemer Kunst van Lezen gefinancierd door het ministerie van OCW.

Inleiding

Dit werkbezoek is het resultaat van contact tussen Raquel Ramos van de *Rede de Bibliotecas Escolares* (RBE) in Portugal en Adriaan Langendonk van Stichting Lezen/KB (Kunst van Lezen). Uit de informatie die Raquel tijdens het IFLA-congres in augustus 2022 in Dublin en via de mail verstrekt heeft (zie poster na Hoofdstuk 3), konden we opmaken dat het Portugese netwerk van schoolbibliotheken RBE stevig verankerd is in het Portugese onderwijs, en daarnaast een sterke structuur heeft opgezet om de kwaliteit en continuïteit van de schoolbibliotheken te waarborgen.

We zijn met een tweeledig doel afgereisd: enerzijds om informatie en inspiratie op te halen voor onze eigen programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* en anderzijds om te verkennen of er voldoende aanleiding is voor een werkbezoek door mensen op een meer strategisch niveau zoals beleidsambtenaren van het ministerie van OCW en programmamanagers bij Stichting Lezen en bibliotheekorganisaties.

Dit verslag is als volgt opgebouwd:

1	Samenvatting van onze bevindingen	3
2	Aanbevelingen	5
3	Verslag van onze bevindingen	7
	Landelijk perspectief (landelijk bureau RBE)	7
	Regionaal perspectief	10
	Lokaal perspectief	11
	Plano Nacional de Leitura (PNL)	12
4	Bijlage: posters in bibliotheken	14

1 Samenvatting van onze bevindingen

In Portugal staat de schoolbibliotheek op een vanzelfsprekende manier in het spreekwoordelijke midden van de school. Verschillende factoren dragen hieraan bij.

- Het begint met de verankering in de wet. Hiermee is een schoolbibliotheek met een teacher librarian (TL) verplicht voor elke school (van kleuters tot 18-jarigen), en staan ook de richtlijnen vast waaraan de schoolbibliotheek moeten voldoen. De schoolbibliotheek heeft hierdoor ook een vaste plek in de begroting van het ministerie van Onderwijs. In tijden van bezuinigingen kan hier wel iets aan gemorrelt worden, maar de financiering van de schoolbibliotheken blijft een verplichting voor de landelijke overheid.
- De TL is een leraar. Daarmee zijn de schoolbibliotheek en alle activiteiten die zich vanuit en rondom de bibliotheek afspelen een vanzelfsprekend onderdeel van de school, en is de TL een vanzelfsprekend onderdeel van het schoolteam.
- De TL en de schoolbibliotheek zijn in hoge mate gericht op samenwerking met leraren en tussen leraren onderling, en met nadruk niet alleen de leraren die zich bezighouden met taal. Daarnaast wordt er veel gedaan om de schoolbibliotheek relevant te maken voor de leerlingen, door middel van projecten en door de inrichting van de bibliotheek.
- De TL en de schoolbibliotheek hebben een veel breder perspectief dan alleen lezen/leesplezier. Centraal staat de opdracht om de leerlingen te ondersteunen in het leerproces, met een grote rol voor informatievaardigheden (information literacy).
- De rol van projecten valt op. Dit zijn tijdelijke, afgebakende activiteiten, waarvoor de TL subsidie kan aanvragen bij het landelijke bureau van de RBE. Het landelijke bureau hanteert hiervoor hoge kwaliteitseisen, waardoor het invloed heeft op de activiteiten op de scholen, en waardoor de TLs serieus werk moeten maken van zo'n aanvraag. We hebben gezien dat de succesvolle projecten jaarlijks herhaald worden en/of opgeschaald naar een landelijk niveau. Dit is een andere benadering dan onze focus op structurele activiteiten, gecombineerd met een paar landelijke campagnes.
- Er is een laag van bovengemeentelijke coördinatoren (44 coördinatoren op 1373 TLs), die korte lijnen hebben met zowel de TLs als het landelijk bureau. Dit vergroot naar ons idee in hoge mate de kwaliteit, de eenheid en de continuïteit in de scholen.

Deze centrale positie van de schoolbibliotheek en de TL heeft naar ons idee positieve effecten.

- Leerlingen lezen met meer plezier. Dit zien we ook terug in de resultaten van PIRLS 2021: Portugese leerlingen hebben een zeer hoge leesmotivatie. De neerwaartse trend in leesvaardigheid in vrijwel alle Europese landen is in Portugal duidelijk minder steil.
- In de gesprekken die we hebben gevoerd met leraren en leerlingen bleek telkens weer een positieve grondhouding ten opzichte van de schoolbibliotheek en de TL, en bij de leerlingen oprechte verbazing over het feit dat in Nederland de leesmotivatie zo laag is.
- Leraren maken intensief gebruik van de beschikbaarheid van de schoolbibliotheek en de TL. Dit geldt niet alleen voor leraren Portugees.
- De directeuren die wij hebben gesproken waren unaniem en uitgesproken positief over het belang van de schoolbibliotheek en de TL voor het onderwijs op hun scholen.

vervolg

Verslag werkbezoek schoolbibliotheken Portugal

de Bibliotheek
op school

- Binnen de scholen kan niemand zich een school voorstellen zonder schoolbibliotheek en TL. De directeuren, de leraren, en ook de leerlingen niet.

2 Aanbevelingen

Korte termijn

1. Stichting Lezen: Op basis van bovenstaand verslag zou Stichting Lezen een bezoek aan de partijen rond de Portugese schoolbibliotheken voor de bestuurlijke laag (ministerie van OCW, PO-raad/VO-raad, VOB, SPN) moeten organiseren.
Doelstellingen van dit bezoek:
  - De toegevoegde waarde en opbrengst ervaren van een schoolbibliotheek en TL in elke school;
  - Inzicht krijgen (op strategisch niveau) in welke elementen uit de Portugese context in de Nederlandse context overgenomen zouden kunnen worden. Wat is daarvoor nodig en hoe kunnen de diverse bestuurlijke geledingen hieraan bijdragen?
2. De bibliotheeksector: De bibliotheken en vertegenwoordigers van POI's zouden, in afstemming met de drie convenantpartners (SPN/KB/VOB) en Stichting Lezen, een bezoek/uitwisseling/samenwerking voor de uitvoerende laag moeten organiseren. Doel van dit bezoek: de uitvoerenden krijgen een beeld van een andere invulling van hun rol/beroep, die hun positie en die van de schoolbibliotheek/mediatheek in de school relevanter kan maken. Bij Probiblio en Bibliotheek Oosterschelde worden al plannen gemaakt in het kader van Erasmus+.

Middellange termijn

1. Onderwijs, gemeenten en bibliotheken: vergroot het aantal uren dat verbonden is aan de schoolbibliotheek, zowel bij de school (leescoördinator) als bij de bibliotheek (lees-mediaconsulent). Hierdoor is er meer tijd voor bijvoorbeeld:
  - Afstemming intern (tussen leraren en de leescoördinator/leesteam) en extern (met de bibliotheek);
  - Verbreding van de rol van de schoolbibliotheek, bijvoorbeeld in relatie tot effectief leesonderwijs aan de hand van thema's (po) of informatievaardigheden (vo).
2. Ministerie van OCW: Ontwikkel samen met experts (o.a. van ondersteunende lettereninstellingen onder aanvoering van Stichting Lezen) een landelijke visie op de verankering van schoolbibliotheken in het Nederlandse onderwijs, inclusief een rol voor een TL. Aandachtspunten op basis van de Portugese manier van werken:
  - Start met leesbevordering maar integreer ook informatievaardigheden (digitale én fysieke bronnen) en mediawijsheid, zodat de schoolbibliotheek en de TL voor leraren en voor leerlingen relevanter worden;
  - Definieer op welke manier de TL binnen die bredere context ondersteunend kan zijn aan het onderwijs (de leraren en de leerlingen);
  - Breid de adviserende rol van POI's uit: zorg voor meer adviseurs, die dagelijks beschikbaar zijn voor advies aan zowel TLs als aan het landelijke team;

vervolg

Verslag werkbezoek schoolbibliotheken Portugal

de Bibliotheek
op school

- Combineer de positieve punten van de huidige betrokkenheid van de lokale bibliotheek met een sterkere verbinding van de TL aan het onderwijs, vraagstukken daarbij zouden kunnen zijn:
  - Hoe zou een Nederlandse variant van de TL eruit kunnen zien, waarbij enerzijds optimaal gebruik wordt gemaakt van de expertise van de lokale bibliotheek, en anderzijds de TL en de schoolbibliotheek meer onderdeel van de school zijn?
  - Kunnen leescoördinatoren daartoe worden versterkt in hun rol binnen de school, richting directie, collega's en leerlingen?
  - Is er een rol denkbaar voor lees-mediaconsulenten als lokale of regionale ondersteuners van TLs, bijvoorbeeld via de POI's?
- Zorg voor genoeg uren en expertise bij de betrokkenen.

Lange termijn

1. Ministerie van OCW: Realiseer structurele financiering voor goede schoolbibliotheken met een full-time TL op elke school, op basis van de geformuleerde landelijke visie en met een heldere rol voor lokale bibliotheken.
2. Lerarenopleidingen, Stichting Lezen, VOB: Ontwikkel een post-hbo of master 'teacher-librarian', in overeenstemming met de landelijke visie. Deze kan gevolgd worden door leraren, maar ook door bibliotheekmedewerkers.

3 Verslag van onze bevindingen

Landelijk perspectief (landelijk bureau RBE)

Context

De context waarin de RBE haar werk doet is op een aantal vlakken anders dan de Nederlandse:

1. Het onderwijs in Portugal is anders georganiseerd. Er worden vijf fases onderscheiden:

kindergarten	2-6 jaar	zoals kinderopvang en groep 1-2
eerste cyclus	6-10 jaar	zoals groep 3-6
tweede cyclus	10-12 jaar	gedeeltelijk vakleerkrachten
derde cyclus	12-15 jaar	100% vakleerkrachten
secundair onderwijs	15-18 jaar	100% vakleerkrachten, onderscheid praktische leerweg en theoretische leerweg

2. Fundamenteel anders dan in Nederland is de verticale samenstelling, waardoor de vijf hierboven beschreven fases onderdeel zijn geworden van één organisatie (cluster). Dat is sinds een jaar of tien zo op de meeste scholen. Deze clusters hebben een gezamenlijk bestuur en een gezamenlijke pedagogische visie. Daardoor is er nauwelijks sprake van problematiek rond de overgang van bijvoorbeeld de derde cyclus naar het secundair onderwijs (dit kan natuurlijk ook te maken hebben met het bestaan van een tweede en derde cyclus).
3. Er is een wettelijke verplichting voor scholen om een schoolbibliotheek te hebben (sinds 1996), met een schoolbibliothecaris (Teacher Librarian - TL, sinds 2009). In de wet is ook vastgelegd wat de taken zijn van de TL, en ze worden betaald door het Ministerie van Onderwijs. Wat leesomgeving & collectie betreft worden de startcollectie en de inrichting betaald vanuit de RBE/Ministerie. De rest van de collectiekosten is voor rekening van de school, aangevuld met bijdragen vanuit de lokale bibliotheek, en vanuit losse projectsubsidies. In tijden van financiële krapte is er wel bezuinigd op het aantal TLs per scholencluster (van 4 naar 2-3) of het aantal uren dat een TL verplicht voor de klas moet staan, maar het nut van de schoolbibliotheken in combinatie met een TL heeft nooit ter discussie gestaan.

Andere relevante zaken:

1. Vrijwel iedereen werkt fulltime (35 uur per week);
2. Er is een sterk gedefinieerde carrière opbouw voor leraren in tien niveaus (waarbij elk niveau een minimaal aantal jaren kent en een overgangsbeoordeling door de school).

vervolg

Verslag werkbezoek schoolbibliotheken Portugal

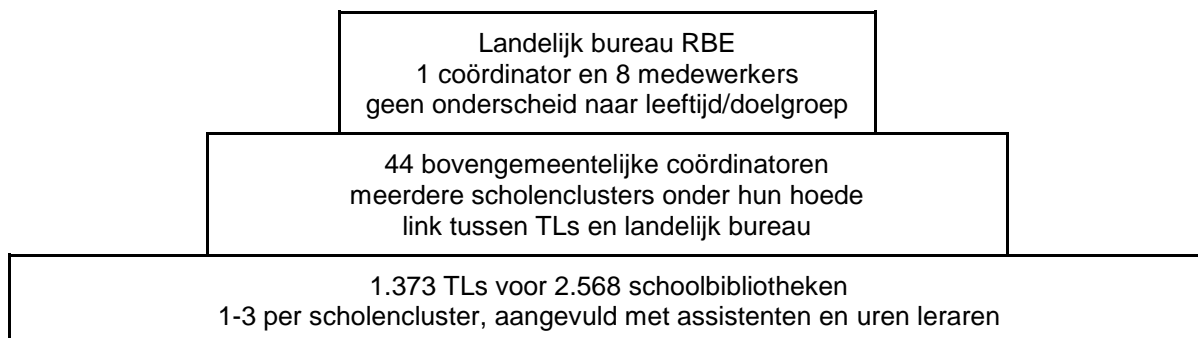

de Bibliotheek
op school

3. Alle TLs en bovengemeentelijke coördinatoren (zie structuur hieronder) zijn als leraar in dienst van een school (en volgen dezelfde carrière opbouw als elke andere leraar).

Getallen en structuur

Strategisch

De RBE is in 1996 ontstaan als gevolg van een onderzoek dat uitwees dat het zeer slecht gesteld was met de leesvaardigheid van Portugese leerlingen. De ministers van Onderwijs en Cultuur hebben vanaf dat jaar schoolbibliotheken verplicht. Er werd gestart met 80 scholen, nu zijn er 2.568 schoolbibliotheken (er wonen circa 10,3 miljoen mensen in Portugal). In 2009 is de verplichting van een TL toegevoegd aan de wet, met een bijbehorende voorziening in de onderwijsbegroting. In eerste instantie werd uitgegaan van maximaal 4 TLs per cluster, door bezuinigingen zijn dat er nu 2 tot 3, de schoolbibliothekenwet is echter altijd van kracht gebleven.

Scholen moeten aanvragen doen bij de RBE voor het opzetten van een nieuwe schoolbibliotheek, het verbeteren van een bestaande schoolbibliotheek of het ontwikkelen en uitvoeren van losse projecten. De coördinator van de RBE wordt door de minister als gesprekspartner gezien bij het ontwikkelen van nieuw beleid, en de RBE wordt door het ministerie in allerlei verschillende gevallen geraadpleegd, of maakt deel uit van werkgroepen. Bijvoorbeeld ten aanzien van digitale geletterdheid, laaggeletterdheid, burgerschap of inclusie.

Op dit moment is het strategisch plan 2021-2027 van toepassing. Dit plan is onderverdeeld in vier delen:

1. "sites" (de infrastructuur incl. TL)
2. 'knowledge' (altijd gericht zijn op verbinding leraren en vakken)
3. 'people' (belang van inclusie, democratie, gelijkheid, burgerschap)
4. 'connections' (onderdeel zijn van onderwijsnetwerken).

TLs werken altijd aan de ontwikkeling van lezen (reading), informatievaardigheden (information literacy) en mediawijsheid (media literacy). Elke schoolbibliotheek heeft een eigen website, waardoor de communicatiemogelijkheden groot zijn.

vervolg

Verslag werkbezoek schoolbibliotheken Portugal

de Bibliotheek
op school

Aansturing

De RBE heeft verschillende middelen om de TLs aan te sturen. In de meeste gevallen spelen de 44 bovengemeentelijke coördinatoren hierin een belangrijke rol. Zij vormen de schakel tussen de TLs en de RBE.

Richtlijnen: Er zijn op landelijk niveau duidelijke richtlijnen opgesteld m.b.t. de taken van de TL (zie ook verankering in de wet) en van de bibliotheekassistent en de opzet van de schoolbibliotheek. Opvallend is het streven naar 60% non-fictie boeken. Er is ook een richtlijn (vergelijkbaar met een toolkit) waarin TLs kunnen terugvinden wat leerlingen zouden moeten kennen en kunnen op het gebied van lezen, informatievaardigheden en mediawijsheid.

Monitoring: Op basis van de richtlijnen is er ook een evaluatiemodel ontwikkeld, waarvoor scholen tweejaarlijks digitale vragenlijsten invullen (TL, directie, leraren, leerlingen en ouders). Dit evaluatiemodel wordt gebruikt om de schoolbibliotheken te monitoren en te ondersteunen, niet om ze te beoordelen. Het levert vooral ook belangrijke gegevens op voor de bovengemeentelijke coördinatoren. Oorspronkelijk werden deze vragenlijsten jaarlijks afgenomen.

Training: Alle TLs moeten minimaal 100 uur scholing in het hoger onderwijs hebben op het gebied van informatiekunde. Daarnaast zijn ze verplicht om, net als alle andere leraren, gemiddeld 12,5 uur per jaar aan nascholing te doen. De helft van die nascholing moet direct gerelateerd zijn aan hun werk als TL. Hiervoor worden landelijk trainingen ontwikkeld, en ook door de bovengemeentelijke coördinatoren.

Beoordeling van aanvragen

Voor alles wat een school wil realiseren met betrekking tot de schoolbibliotheek kan een aanvraag worden gedaan bij de RBE. Daardoor ligt het initiatief bij de scholen, en kan de RBE tot op zekere hoogte invloed uitoefenen op de ontwikkelingen in het werkveld.

Budget

95% van het budget gaat naar de schoolbibliotheken, van de overige 5% worden de landelijke kosten betaald (zoals detachingskosten voor de medewerkers van het landelijke bureau, die bijna allemaal leraar zijn en nog verbonden zijn aan een school). Verder werd weinig duidelijk over het budget. Onze contactpersonen bij de RBE hebben ons niet kunnen informeren over het budget per leerling, of het totaalbudget.

Projecten

Projecten spelen een grote rol in het Portugese onderwijs, naast het gewone curriculum. Scholen zijn voortdurend bezig met bestaande projecten of het opzetten van nieuwe projecten. Ze kunnen hiervoor financiële steun aanvragen bij de RBE. De RBE beoordeelt de aanvragen, waarbij ze ook de bovengemeentelijke coördinatoren raadplegen wat betreft de betrouwbaarheid qua uitvoering. Over het algemeen wordt van projecten gevraagd dat ze minimaal drie vakken verbinden. Voor uitzonderlijk goede en vooral innovatieve projecten is een aparte status in het leven geroepen, met een groter budget. Het project van TV na Maior (zie het reisverslag in de bijlage) is zo'n bijzonder innovatief project.

vervolg

Verslag werkbezoek schoolbibliotheken Portugal

de Bibliotheek
op school

Andere voorbeelden van projecten die we meerdere keren zijn tegengekomen:

- Landelijke voorleeswedstrijd (groot project) - hier wordt niet alleen voorgelezen, maar wordt ook geschreven en verteld over het gekozen boek;
- Landelijke boekenverkiezing, *Miúdos a Votos* (zeer groot project) - deze heeft een belangrijke achterliggende doelstelling m.b.t. burgerschap, want de boeken worden gezien als kandidaten, en de leerlingen van de 10e klas (15-16 jaar) vervullen de rol van spin doctors en campagneteams, met een echte verkiezing als afsluiting;
- Schrijversweken (groot project) - wordt per regio georganiseerd, waarbij gedurende twee weken wordt samengewerkt met de openbare bibliotheek en meerdere scholenclusters, met een uitgebreid programma van schrijversbezoeken en activiteiten daaromheen;
- Tien minuten Lezen (structurele activiteit) - zoveel mogelijk leraren wordt gevraagd om de les te openen met 10 minuten vrij lezen, ook in de hogere klassen (de reikwijdte verschilt per school);
- Vijf minuten Lezen (structurele activiteit) - de eerste leraar van de dag krijgt een boek van de TL om te introduceren bij de klas, leerlingen kunnen het boek vervolgens lezen;
- Co-teaching (aanpak) - de TL en een leraar ontwikkelen en voeren samen lessen uit.

Link naar presentatie RBE:

https://docs.google.com/presentation/d/1i3V991zGKaq7iAsGnrd9rV8fSrYW7Mmr/edit?usp=share_link&oid=111411664668976644864&rtpof=true&sd=true

Regionaal perspectief

Bovengemeentelijke coördinatoren

De 44 bovengemeentelijke coördinatoren vormen een laag tussen de RBE en de TLs in. Ze zijn een schakel tussen de landelijke organisatie en de lokale scholen. Deze mensen zijn meestal TLs die door het landelijk bureau zijn gevraagd de coördinerende functie op zich te nemen. Ze werken over het algemeen fulltime (35 uur), en hebben gemiddeld 10-15 clusters in hun werkgebied, waar circa 30 TLs werken. Ze vormen een belangrijke voorwaarde voor de kwaliteit van de TLs en van de schoolbibliotheken. Enerzijds zijn ze op de hoogte van het landelijke beleid en belangrijke projecten die scholen kunnen aanvragen, anderzijds beschikken ze over veel expertise ten aanzien van het werk van de TLs en van de schoolbibliotheken. De coördinatoren:

1. hebben vooral een adviserende rol;
2. zijn dagelijks beschikbaar voor de TLs (online, telefonisch of ter plaatse);
3. geven trainingen aan TLs;
4. ondersteunen de TLs in beperkte mate bij de uitvoering.

Trainingscentra

Er zijn 92 trainingscentra in Portugal, bedoeld voor nascholing van leraren. Deze nascholing is nauw verbonden met de carrièreopbouw van leraren in Portugal, die jaarlijks een bepaald aantal nascholingsuren voorschrijft. De carrière van leraren verloopt via tien niveaus. Bij elk niveau hoort een verplicht aantal nascholingsuren (meestal 12,5 per jaar) waarvan de helft gerelateerd moet zijn aan het specialisme van de leraar. In het geval van de TLs is dat bijvoorbeeld informatiekunde of leesbevordering. De andere helft is vrij in te vullen.

De trainingen worden voor 100% gesubsidieerd door de EU waardoor ze gratis zijn voor alle leraren. Bij elk trainingscentrum zorgt een universiteit voor de certificering van de trainingen, die onder andere gegeven worden door de bovengemeentelijke coördinatoren van het RBE. De 92 centra werken samen in drie clusters, Zuid-Midden-Noord. Het trainingscentrum dat we bezocht hebben bedient 1.200 leraren, van kleuterleerkrachten tot vakdocenten in het vo. De insteek is dat een trainingscentrum het curriculum afstemt op de vraag van de leraren, maar de laatste jaren bepaalt de overheid steeds vaker welke trainingen door leraren gevolgd moeten worden (de digitale transitie krijgt bijvoorbeeld grote prioriteit). Daardoor worden o.a. de onderwerpen lezen en leesbevordering minder aangeboden dan leraren zouden willen.

Lokaal perspectief

Directeuren

Zij zien de schoolbibliotheek als het hart van de school: geen onderwijs en ontwikkeling zonder lezen en onderzoeken. De TL wordt door alle lagen, van schooldirecteur tot leerling, enorm gewaardeerd. Men kan zich niet voorstellen hoe de kwaliteit op school gehandhaafd zou blijven zonder TL. Directeuren hebben overigens weinig invloed op het aantal uren dat beschikbaar is voor de TL of voor leraren die de TL ondersteunen. Waar in Nederland een schooldirecteur grote autonomie heeft in het verdelen van het budget, is die in Portugal zeer beperkt, en wordt veel door het ministerie van Onderwijs bepaald. In het geval van de schoolbibliotheken en de TLs is het daarom maar goed dat er landelijke afspraken zijn, mede op basis van de wet op schoolbibliotheken. Overigens gaat de directeur wel over het budget voor extra projecten, waar de schoolbibliotheken veel gebruik van maken (naast landelijke budgetaanvragen bij de RBE). Ook het curriculum van de school is in grotere mate dan in Nederland landelijk bepaald, waardoor de directeur ook op dit vlak minder zijn/haar stempel kan drukken.

Teacher Librarian

De TL is in alle gevallen een aan een school verbonden leraar die naast het werk als TL nog een paar lessen per week verzorgt op zijn/haar eigen vakgebied (dit geldt ook voor de bovengemeentelijke coördinatoren). Alle leraren, dus ook de TLs, zijn in dienst van het ministerie. Elke TL maakt deel uit van de pedagogische commissie van de school, die maandelijks overleg heeft en een belangrijke stem heeft in het onderwijsaanbod van de school. Het belang van de TL laat zich als volgt omschrijven:

1. Het ondersteunen van leraren met kennis en vaardigheden (de TL verbindt mensen en vakken). Deze verbinding werd door één van de directeuren zelfs als belangrijkste bijdrage van de schoolbibliotheek gezien. We zagen verschillende voorbeelden waarbij de TL lessen en projecten aanvult met extra informatie of de leraren helpt aan nuttige bronnen. Elke schoolbibliotheek heeft een eigen website, waar deze bronnen en lessen worden gedeeld met leerlingen en leraren (in het eigen cluster, niet landelijk). Wanneer een bepaald project van een TL door de RBE wordt overgenomen, krijgt het een plek op de landelijke website.
2. De TL is in elk cluster nauw betrokken bij leraren en leerlingen. De TL heeft 3 gelijkwaardige werkgebieden: leesbevordering (reading promotion), mediawijsheid (media literacy) en informatievaardigheden (information literacy). In het vo ligt de nadruk wat meer op de laatste twee onderdelen. Ook de collectie bestond overal voor ca 50% uit informatieve boeken, waar 60% zelfs de aanbevolen norm is van de RBE.

vervolg

Verslag werkbezoek schoolbibliotheken Portugal

de Bibliotheek
op school

3. De TL geeft lessen/workshops aan docenten en leerlingen op de drie gebieden, en maakt zelf ook lesmateriaal (bijvoorbeeld met genial.ly).

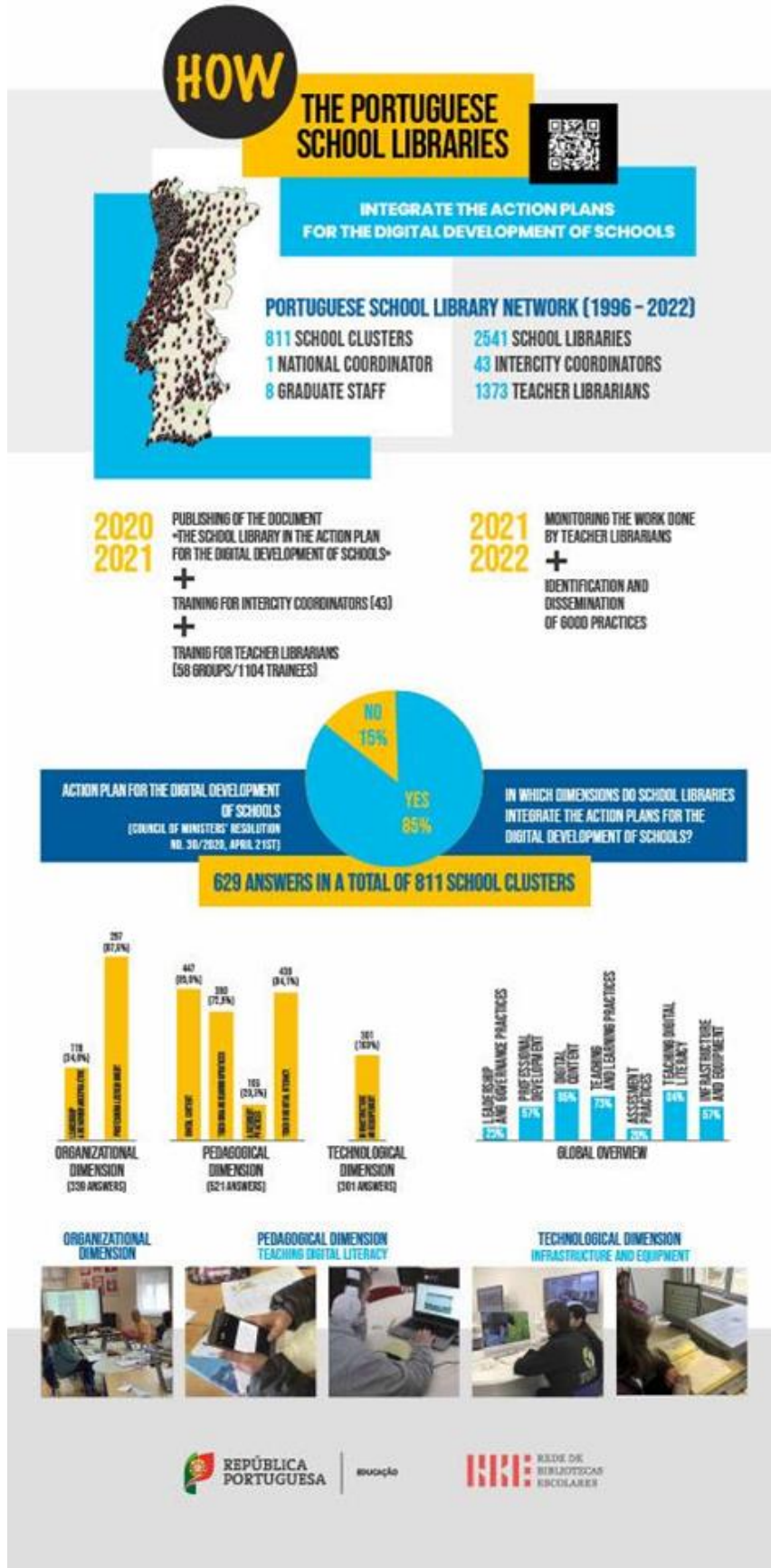
Elk cluster heeft een leesteam, dat bestaat uit de TLs en een aantal andere leraren. Sommige leraren hebben zelf ook uren voor de schoolbibliotheek en voor het ondersteunen van de TL. Daarnaast worden leerlingen in de mediatheek individueel geholpen. Voor de dagelijkse gang van zaken is er vrijwel de hele dag een bibliotheekassistent aanwezig. Dit is meestal een onderwijsassistent die aan de schoolbibliotheek is toegewezen. Waar geen onderwijsassistent beschikbaar is, wordt bijvoorbeeld een leraar vrij geroosterd. Uitgangspunt is dat de schoolbibliotheken de hele schooldag open zijn. Wat ons verder opviel aan de schoolbibliotheken is dat er veel taal zichtbaar gemaakt is in de bibliotheek. Soms was dat poëzie, een andere keer waren het de 'rechten van een lezer' of het product van een les. Ook in de scholen zagen we veel posters met citaten, afspraken, gedeelde waarden, etc. Als bijlage hebben we er een paar vertaald.

Plano Nacional de Leitura (PNL)

Het Plano Nacional de Leitura (Landelijk Plan voor Lezen) hanteert het motto Ler+ (Lezen plus). Dit motto met bijbehorend logo zie je vaak terug, bijvoorbeeld als keurmerk op boeken (goedgekeurd door het PNL!). Het PNL heeft een taak die vergelijkbaar is met die van Stichting Lezen, hoewel de positie in strategisch opzicht verschilt: het is onderdeel van het ministerie van Onderwijs, waardoor het daadwerkelijk beleidsvoorstellen kan doen. Ook het PNL houdt zich bezig met beleid en onderzoek. Er wordt nauw samengewerkt tussen de PNL en de RBE. In de woorden van een medewerker: wat de PNL aan beleid formuleert, wordt door de RBE voor een groot deel uitgevoerd. Er is daarnaast veel onderling overleg, waarbij de PNL zich ook laat informeren door de RBE. En ze zitten vaak samen aan tafel met ambtenaren van het ministerie wanneer het onderwerp gerelateerd is aan lezen en leesbevordering.

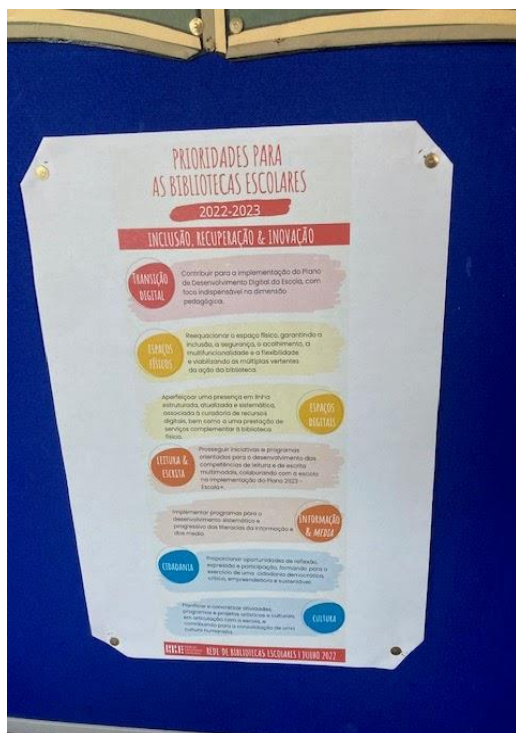

Poster van de RBE op het WLIC 2022:

4 Bijlage: posters in bibliotheken

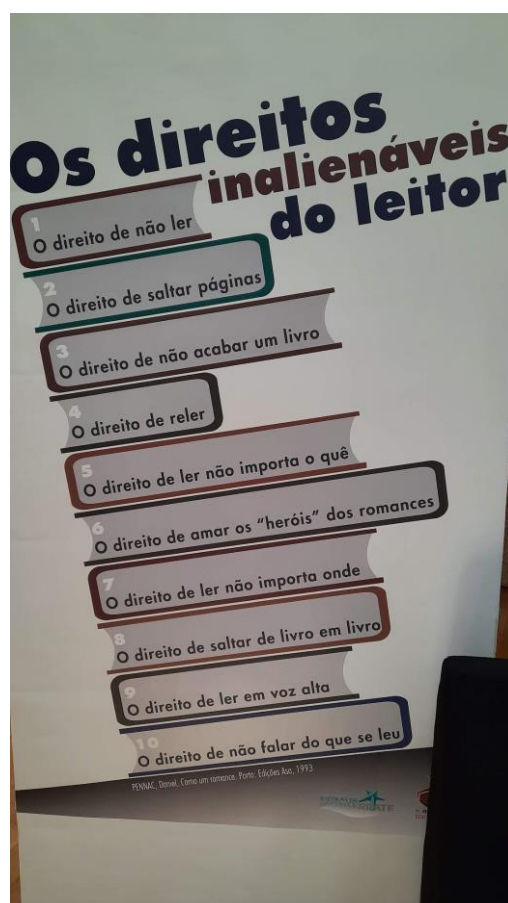

De prioriteiten van de schoolbibliotheken: inclusie, herstel en innovatie. Met als uitwerking:

- digitale transitie
- fysieke ruimtes
- digitale ruimtes
- lezen en schrijven
- informatie en media
- burgerschap
- cultuur

De rechten van de lezer:

1. Het recht om niet te lezen
2. Het recht om pagina's over te slaan
3. Het recht om een boek niet uit te lezen
4. Het recht om te herlezen
5. Het recht om te lezen wat je wil
6. Het recht om de helden in een roman lief te hebben
7. Het recht om te lezen waar je wil
8. Het recht om van boek naar boek te lezen
9. Het recht om voor te lezen
10. Het recht om niet te vertellen over wat je gelezen hebt

vervolg
Verslag werkbezoek schoolbibliotheken Portugal

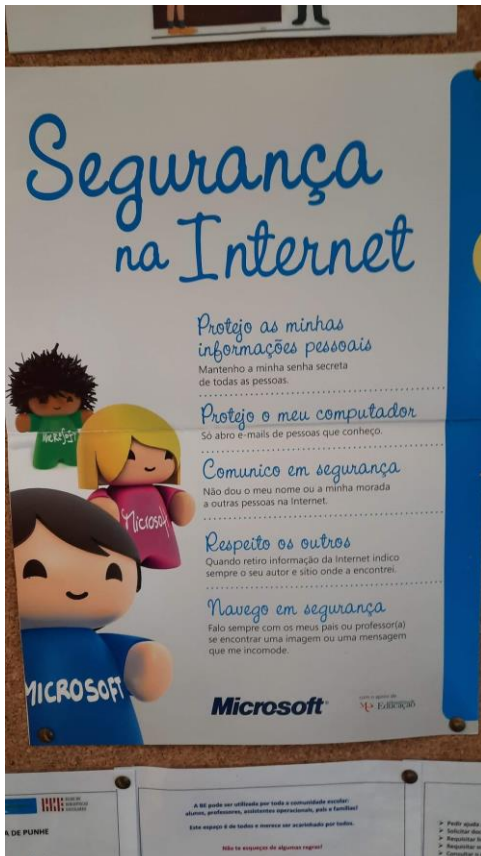

de Bibliotheek
op school

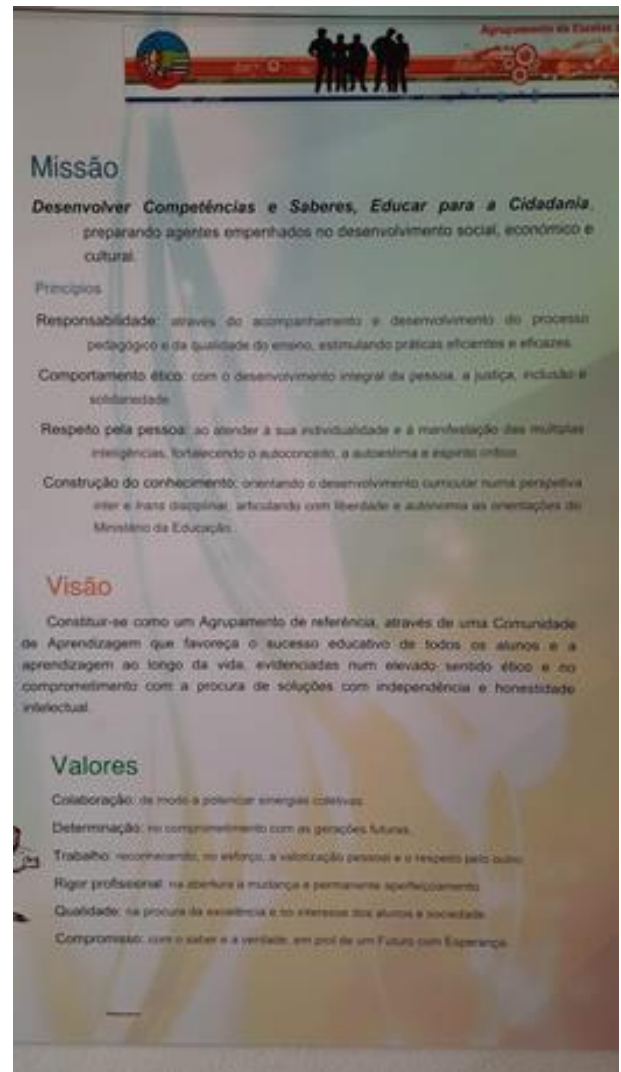
Principes voor veilig internet, met dank aan Microsoft:

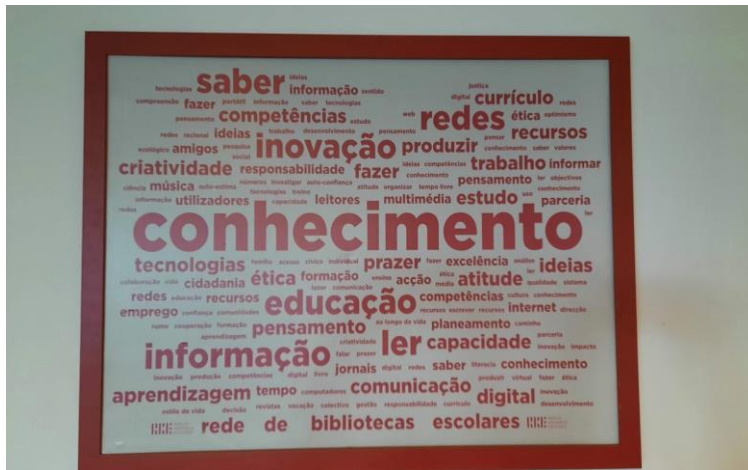
- ik bescherm mijn persoonlijke gegevens
- ik bescherm mijn computer
- ik communiceer veilig
- ik respecteer de anderen
- ik surf veilig

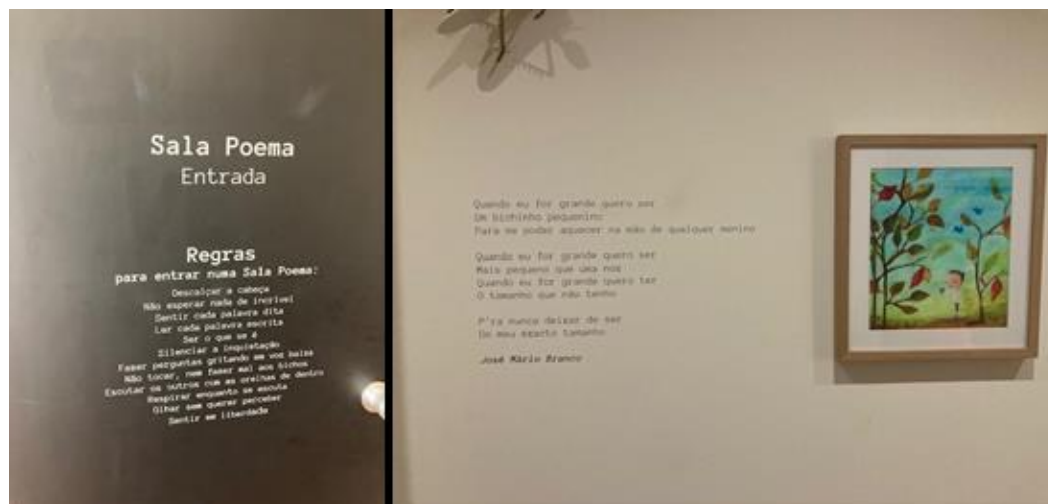
De missie, visie en waarden van een scholencluster.

De waarden zijn: samenwerking, toewijding, arbeid, professionaliteit, kwaliteit en inzet.

Dit is een woordenwolk die door de RBE is uitgegeven. De grootste woorden zijn: KENNIS, weten, netwerken, innovatie, onderwijs, lezen, informatie.

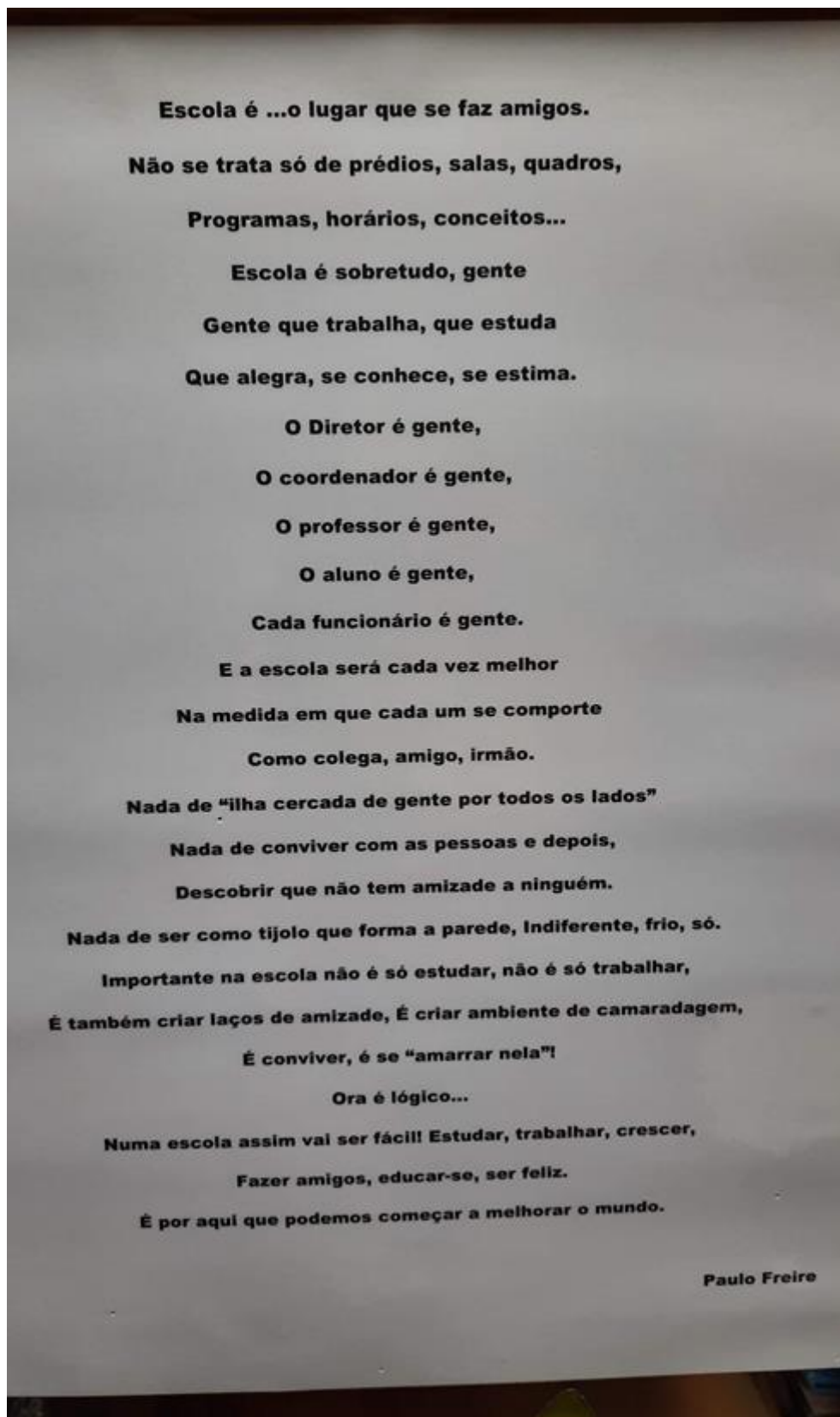

Poëziekamer in de openbare bibliotheek van Oeiras.

Regels om in een poëziekamer binnen te gaan:

- Je hoed afnemen
- Niets geweldigs verwachten
- Elk gesproken woord voelen
- Elk geschreven woord lezen
- Zijn wie je bent
- Ongemak doen zwijgen
- Met zachte stem roepend vragen stellen
- De beesten niet aanraken en geen pijn doen
- Naar anderen luisteren met je innerlijke oren
- Ademhalen als je luistert
- Kijken zonder te willen begrijpen
- Je vrij voelen

vervolg

Verslag werkbezoek schoolbibliotheken Portugal

de Bibliotheek
op school

Een gedicht van de Braziliaanse pedagoog Paulo Freire (vertaling door Bart en ChatGPT):

School is
... de plek waar vriendschappen ontstaan.

Het gaat niet alleen om gebouwen, lokalen, borden,
Programma's, schema's, concepten...
School is vooral mensen,
Mensen die werken, die studeren,
Die vreugde brengen, elkaar leren kennen, elkaar waarderen.

De directeur is een mens,
De coördinator is een mens,
De leraar is een mens,
De leerling is een mens,
Elke medewerker is een mens.

En de school zal steeds beter worden
Naarmate iedereen zich gedraagt
Als collega, vriend, broer.
Niet een "eiland omringd door mensen aan alle kanten",
Niet met mensen samenleven en dan,
Ontdekken dat er geen vriendschap is.
Niet een steen zijn die de muur vormt, onverschillig, kil, alleen.

Belangrijk op school is niet alleen studeren, niet alleen werken,
Het is ook vriendschapsbanden opbouwen,
Het is een sfeer van kameraadschap creëren,
Het is samenleven, je eraan "vastbinden"!

Dan is het logisch...
Op zo'n school zal het makkelijk zijn! Studeren, werken, groeien,
Vrienden maken, jezelf opvoeden, gelukkig zijn.
Hier kunnen we beginnen de wereld te verbeteren.